

Режим доступу:
http://lavra.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=703&Itemid=98. – Назва з екрану.

4. Шарловський А. Станиславів і Станиславівський повіт з погляду історичного та географічно-статистичного. Переклад з польського видання 1887 року Т. Буженко / А. Шарловський – Івано-Франківськ, 2009. – С.40, 157.
5. Грабовецький В. Сторінки літопису Івано-Франківського кафедрального собору святого Воскресіння / В. Грабовецький – Івано-Франківськ, 1999. – С. 11 – 13.
6. *Wystawa historyczna miasta Stanislawowa, 1928 rok. Katalog.* – S. 1.
7. Площанський В. Галицько-руське місто Станиславів з достовірних джерел. Перевидання з 1868 року / В. Площанський. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 17 – 18.
8. Шарловський А. Названа праця. – С. 88.
9. Грабовецький В. Сторінки літопису... – С. 13. –14.
10. Вуянко М. Документ у камені. До історії Святовоскресенської і Введенської української церкви в середньовічному Станиславові – Івано-Франківську / М. Вуянко // *Нова зоря.* – 2012. – №49.
11. Грабовецький В. Історія Івано-Франківська... – С.110 – 113.
12. Бондарев І. Загадки дерев'яних церков / І. Бондарев // *Красзнавець Прикарпаття.* – 2014. – №24 (липень – грудень). – С. 44 – 46.
13. Центральний державний історичний архів України, Львів, ф.20, оп. 4, спр. 184.
14. Площанський В. Названа праця. – С. 18 – 19.
15. Бондарев І. Названа стаття. – С. 46.
16. Грабовецький В. Історія Івано-Франківська ... – С.114.
17. Шарловський А. Названа праця. – С. 158 – 159.

УДК 304.44:7.04

Олег Чуйко
(Івано-Франківськ, Україна)

ХРАМИ-РОТОНДИ В КОНТЕКСТІ

МІЖКУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМИН ДАВНЬОГО ГАЛИЧА ХІ–ХІІІ СТОЛІТЬ

У пропонованій статті порушено проблему походження та стилістичної спорідненості особливого типу сакральних споруд, названих в науковій літературі «великоморавські ротонди». Простежено шляхи поширення таких храмів на теренах Русі в ХІ–ХІІІ століттях та формування їх стилістики, позначеної мистецькими впливами європейського Середньовіччя, зокрема, романського стилю.

Ключові слова: ротонда, квадрифолій, романський стиль, апсида, композиція, архітектура.

This article touched upon the problem of the origin and stylistic kinship of special type of sacred buildings, mentioned in the scientific literature like «Great Moravian rotundas». It was found out the spread of churches on the territory of Rus in the XI-XIII centuries and the formation of their style, marked the artistic influence of the European Middle Ages, in particular, the Romanesque style.

Keywords: rotunda, Quadrifolium, Romanesque style, apse, composition, architecture.

Історична архітектурна спадщина, збережена в Галичі, вимагає уваги не лише в загальноукраїнському, але й у світовому аспекті як наприклад мистецького сплеску за умов активних міжкультурних зв'язків та магістральних європейських стильових впливів. Формування культури, зокрема, архітектури Давнього Галича як першорядного міста, столиці європейського значення, відбувалась в осередку найважливіших, трансєвропейських комунікаційних шляхів.

Серед архітектурної спадщини Галицько-Волинського князівства вирізняється особливий тип культової споруди – храм-ротонда і храм-квадрифолій, який повноцінно репрезентує результат міжкультурних взаємних у сфері тогочасного культового будівництва, передовсім галицько-угорських художніх зв'язків.

Мета пропонованої публікації – розкрити стильову спорідненість церковних будівель-ротонд, що збереглися на теренах Давнього Галича, а також на землях, що перебували у сфері впливу Великої Моравії; з'ясувати механізм їх проникнення в період панування романського стилю та подальшу роль у культовому будівництві.

Сучасні дослідження підтверджують, що початок храмового будівництва на землях Південно-Західної Русі був зумовлений проникненням сюди християнства з Балкан і Великої Моравії у другій половині IX-X століть. Невибагливості обряду перших християнських громад відповідали компактні храми-ротонди, які в основному відігравали роль хрещалень. Зразком ранньохристиянських культових споруд є ротонда в Горянах поблизу Ужгорода. Питання про походження цієї пам'ятки має дискусійний характер. Дослідник середньовічної культури на теренах Русі-України Олег Іоаннісян вважає, що вона постала як класичний взірець угорської архітектури XIII століття, втіливши тип центричного храму, перебуваючи в руслі розвитку архітектури середньовічної Угорщини. На противагу йому, історик архітектури Іван Могитич відносить храм-ротонду в Горянах до здобутків давньоруського будівництва [15, с. 24], [13, с. 212]. Зазначимо, що пам'ятка датується вченими вельми розширено: від X – до XIII століття. Іван Могитич датує ротонду в Горянах кінцем X-XI століть, а сусідню з нею – Корчівську, що тепер на території Угорщини – XI століттям [16, с. 58].

На думку І. Могитича, саме з угорськими, а точніше з великоморавськими традиціями IX-X століть, слід пов'язати церкву у с. Корчеві поблизу Ужгорода. Ротонда шестиконхова в плані, вписана в коло. Зовнішній її діаметр – 9 метрів [14, с. 9]. На теренах Європи ротонди такого зразка географічно обмежуються кордонами Великої Моравії, хоча аналогічні споруди того часу відомі у Візантії, Тавриді, в Болгарії, на Кавказі. Закарпатські церкви-ротонди найближчі за характером до великоморавських. Проте ряд дрібних ознак дає підстави пов'язувати Горянську ротонду із давньоруською архітектурною традицією, головним чином через те, що Горянська і Корчівська ротонди збудовані з плінфи на цем'янковому розчині, тобто із матеріалів, які в той час використовувалися київською будівельною школою.

Політичні та культурні зв'язки між Галицькими землями та Польщею й Угорщиною яскраво втілилися сама в галузі архітектури. Монументальне будівництво в Галицькій Русі розпочалося в першій чверті XII століття після того, як в 1116 році (за іншими джерелами – в 1119 році) князем Володаром Ростиславичем була споруджена церква Іоанна в Перемишлі. Незважаючи на те, що її збудували відповідно до канонів давньоруської храмової споруди, зокрема хрестово-купольного храму, базованого на візантійській традиції, ця церква була зведена не із класичної для Давньої Русі плінфи, а із добре витесаних квадратів вапняку, тобто в техніці, типовій для романської архітектури.

На думку окремих вчених, з Угорщиною була тісно пов'язана поява в галицькому зодстві другої половини XII століття групи пам'яток, з якими в давньоруську архітектуру потрапили не лише окремі елементи романської архітектури, але й очевидні романські типи храмів – ротонди і квадрифолії [7, с. 36-49]. Вони належать саме до того типу центричних споруд, які простежуються в XI-XIII століттях в архітектурі Угорщини (включаючи архітектуру Трансільванії і Словаччини). Ротондальні споруди в Галичі будувалися для релігійних потреб православних замовників і слугували насамперед храмами приміських княжих монастирів [6, с. 106]. Так, наприклад, один з них – квадрифолій в селі Побережжя – був присвячений руським святам Борису і Глібу, що відкидає можливі припущення, про неправославну конфесійну приналежність цієї культової споруди [9, с. 54-55].

Саме на цьому етапі розвитку галицької архітектурної школи, який припадає на

другу половину XII століття, і який представлений найбільшою кількістю ротонд та квадрифоліїв, романське мистецтво виразно позначилося на кожній новозбудованій сакральній споруді. Замовниками храмів тоді виступили не лише представники княжих династій, але й боярська знать, багате купецтво, ремісничі корпорації Галича. Дуже часто у виборі моделей вони керувалися проугорськими чи пропольськими політичними орієнтирами, окремі з них перебували у шлюбах із вихідцями з сусідніх країн, а також сповідували поширені на Заході релігійні вчення, конфесії, були відкритими до сприйняття інших культурних типів.

Як вдалося документально встановити в процесі проведених О. Іоаннісяном розкопок на архітектурному об'єкті, відомому в історичній науці як «Полігон», до періоду будівництва крилоського Успенського собору належить і центрична споруда, розташована між селами Залуква і Шевченкове [7, с. 43]. Уточнити час створення цієї ротонди-квадрифолію дозволили керамічні плитки з рельєфним зображенням орлів і грифонів, знайдені археологами у 1979 році. Такий тип плиток відомий тільки в двох пам'ятках галицького і загалом давньоруського зодчества – Успенському соборі в стародавньому Галичі [12, с. 87-98] і дерев'яній церкві домонгольського часу у Василеві [18, с. 112]. Зважаючи на те, що вся партія плиток була виготовлена для облицювання Успенського собору, а їх надлишок відправлено на оздоблення «Полігону» і храму у Василеві, обидві згадані споруди можна датувати серединою – другою половиною XII століття, тобто періодом правління Ярослава Осмомисла.

Слід зазначити, що центричний храм-ротонда дуже рідко зустрічається в давньоруській архітектурі цього часу. Зокрема, за межами Галицької землі відомі поодинокі пам'ятки такого типу: побудована у другій половині XII століття «Німецька божниця» у Смоленську [2, с. 140-150], споруда на зламі XII-XIII століть в княжому Києві [1, с. 182] і два храми в Володимирі-Волинському, які датуються вже другою половиною XIII століття [8, с. 25-33].

Якщо в давньоруській культурі храми-ротонди виступають поодинокими пам'ятками, то в романському мистецтві, особливо в країнах Центральної Європи, вони були доволі розповсюдженими [20, с. 135]. Однак, у романській архітектурі тип квадрифолія, план якого нагадує чотирипелюсткову квітку, є рідкісними. Зокрема, у чеському зодчестві відомо три чотирипелюсткові за планом храми: ротонда святого Віта у Празі, побудована в X столітті, церква Яна на Забродлі в Празі та Петра і Павла у Ржепор'ї під Прагою (XII століття) [5]. Костел Марії на Вавелі у Кракові – єдиний квадрифолій в романському мистецтві (X століття) середньовічної Польщі.

Найбільшого поширення квадрифольний тип сакральних споруд набув у архітектурі романського стилю в Угорщині. Їх будівництво започатковане ще в XIII столітті. Від того часу в центральній Угорщині збереглися дві визначні пам'ятки: двоповерхова ротонда в Яку і Папоці. Ще один чотирипелюстковий за контуром храм можна побачити у Храсті під Горнадом, що в Словаччині. Найбільша кількість такого типу пам'яток представлена у Трансільванії (капели-каплиці в Георгієлі, Сонцієлі, Одоргеї і Гурасаді) [5, с. 242].

Отже, згідно з гіпотезою О. Іоаннісяна, в Давньому Галичі вже на будівництві Успенського собору працювали угорські майстри. Саме їхня артіль запровадила до столиці Галицького князівства невідомий перед тим тип ротонди-квадрифолію. Галицькі шанувальники романського мистецтва запозичили не лише планувальну композицію, але й характер білокам'яного різьблення. Наприклад, мотив листа на архівольті галицької церкви пророка Іллі має прямі аналогії серед угорських пам'яток XII століття [7, с. 41, рис. 2].

Політичні реалії другої половини XII століття створили сприятливі умови для інтенсивних галицько-угорських художніх зв'язків в XII столітті. Це був період налагодження активних політичних контактів між Галицьким князівством і Угорщиною. Кінець 50-х років XII століття характеризувався боротьбою Ярослава

Осмомисла з князем-вигнанцем Іваном Берладником за сфери впливу у Дунайському Пониззі, яка завершилася перемогою галицького володаря у 1159 році. Це робить зрозумілими рядки автора «Слово о полку Ігоревім» про те, що Осмомисл «зачинив Дунаю ворота» і «підпер гори Угорські своїми залізними палками». Існували ще інші писемні джерела, які використав у своїй праці «История Российская» Василь Татіщев. Він змальовує ситуацію періоду найвищого піднесення Галицького князівства, коли процвітала культура і ремесла краю а «вчені умільці і ремісники від всіх країн до нього приходили і городи заселяли, якими збагачувалася земля Галицька у всьому» [17, с. 103].

Будівництво Успенського собору і храму під назвою «Полігон» на Залуквівській височині в середині – другій половині XII століття за участю угорських майстрів якраз слугує яскравим підтвердженням текстів давньоруських літописців. «Галицькі ротонди – здається, єдиний в історії давньоруського зодчества приклад прояву на руському ґрунті не тільки романської будівельної техніки і елементів декоративного оздоблення храмів, але й західних типів культових споруд. Якщо угорський зодчий, який будував Успенський собор у Галичі, так само і польські майстри, які працювали в Галицькому князівстві або «майстри від німців» у Володимиро-Суздальській землі, створили типовий для давньоруської архітектури хрестово-купольний храм з галереями, то творці галицьких ротонд ввели в давньоруське мистецтво відверто романські типи церков, незнайомі і не канонізовані на Русі» [7, с. 45].

У XII столітті не було ще такого різкого розмежування між східною і західною церквою після офіційного розколу 1054 року. Більш того, білокам'яні ротонди в середовищі християн Галицької Русі ототожнювалися із православною в минулому країною – Великою Хорватією, а також з місіонерською діяльністю на Сході святих Кирила і Мефодія. Дуже цінні дослідження в цьому напрямку провів Володимир Ярема (Патріарх Дмитрій), підтвердивши думку, що ротонди давнього Галича і центральноєвропейських країн зобов'язані своїм походженням центричним спорудам Великої Моравії [21, с. 28-32].

Серед архітектурних пам'яток стародавнього Галича відома ще одна ротонда-квадрифолій, яку відкрив і частково дослідив у 1935 році археолог Я. Пастернак, а її ґрунтовніше вивчення здійснив дослідник давньоруського зодчества М. Каргер у 1959 році [9, с. 28-32]. Церква постала як рідкісний тип центричної споруди – ротонда з чотирма симетрично скомпонованими апсидами. Архітектурні деталі, виявлені під час археологічних розкопок, переконують у романському характері споруди. Віднайдені гранчаста колонка і фрагмент архівольта свідчать про те, що храм мав перспективний портал. На думку Ярослава Пастернака, церква, відкрита в с. Побережжя Тисменицького району Івано-Франківської області, була храмом Борисоглібського монастиря, який в давнину функціонував у Давньому Галичі, як і всі інші ротонди в цьому краї, що були колись, ймовірно, монастирськими церквами. Існування монастиря на базі церкви «Полігон» біля Спаської двірської церкви можна вважати явищем доволі типовим для практики давньоруського містобудування.

Дослідник М. Каргер детально змалював архітектурне середовище, з якого вийшов зодчий храму в с. Побережжя. Близькі за технікою будівництва і особливостями декорування пам'ятки, обстежені ним на території Польщі, Чехії, Угорщини, причому в широких хронологічних рамках – X-XIII століття. Зокрема, згадана ротонда-квадрифолій очевидно була споруджена у другому періоді історії галицького зодчества (друга половина XII століття), хоча окремі дослідники датують пам'ятку XII-XIII століттями.

Третя центрична споруда середньовічного Галича ідентифікована Я. Пастернаком з Воскресенською церквою за назвою урочища Воскресенське, де вона була збудована. Четверта галицька ротонда – це храм пророка Іллі, який діяв майже до початку XIX століття, а відтак був розібраний на матеріал, використаний для

спорудження Митрополичих палат у Крилосі. У 1884 році її залишки розкопали Л. Лаврецький та І. Шараневич. Схема плану, отриманого в результаті розкопок 1884 року, змусила М. Каргера провести в 1955 році нові, більш ретельні дослідження [10, с. 70-71].

Особливістю планувальної структури пам'ятки є тричленна структура: кругла ротонда з пілястрами, до якої зі сходу приєднана апсида (вівтарна частина) і прямокутний об'єм із заходу, який виконував функцію не притвору, а оборонно – вартової вежі. Приклади пам'яток з аналогічною композицією об'ємів можна знайти в архітектурі Центральної Європи, зокрема, в Чехії і Моравії (ротонда святого Іржі у Ржіпі, освячена в 1126 році, костел святого Варцлава в Лібоуні, перша половина XII століття); в Угорщині (Морігені, XIII століття); в Словаччині – (Шалов, XIII століття); у Польщі (ротонда св. Пророка в Стрельно, друга половина XII століття) [7, с. 42].

Увагу дослідників неодноразово привертала унікальна архітектурна пам'ятка – храм-ротонда святого Миколая в Перемишлі. На її рештки натрапили ще в XIX столітті у криптах латинської катедрі, розташованій неподалік Замкової гори. У 1961 році тут були проведені археологічні розкопки [23]. У 1996-1998 роках М. Проксою та З. П'яновським проведено повторні дослідження пам'ятки, під час розкопок якої виявлено нові фундаментні конструкції всередині храму [24].

За планом Миколаївська церква – це ротонда з округлою навою та скругленою на три чверті апсидою зі сходу, з фундаментним кільцем у наві під внутрішніми опорами. Довжина ротонди становить 15 м, а ширина – 11 м. Храми-ротонди з внутрішнім кільцем опор відомі в українській архітектурі і раніше, зокрема, за такою конструктивною схемою була побудована за часів княгині Ольги перша церква на Київській горі [4, с. 524-558].

Надійним матеріалом для датування перемишльської ротонди є розміри кам'яних блоків, з яких змуровано храм. Їх довжина коливається від 53 до 90 см., а висота – від 26 до 40 сантиметрів. Блоки такої величини уклалися в стіни окремих пам'яток Галицького князівства другої половини XII – початку XIII століття, приблизно тоді, коли в Галичі спорудили ротонду пророка Іллі [3, с. 15-26] Серед храмів на території сучасної України найближчими до перемишльської пам'ятки за параметрами і за датуванням є Михайлівська ротонда у Володимирі XIII століття [11, с. 85] та Олешківська ротонда [19, с. 40-48]. Храми, споруджені на цьому етапі історії галицького сакрального зодчества, відзначаються більшою різноманітністю типів і посиленою декоративністю архітектурних форм. Сильовий вплив на них романського мистецтва значною мірою, ймовірно, відбувався через територію Угорщини.

Варто згадати і про дерев'яні церкви-ротонди в Україні, які, хоч і будувалися пізніше, в добу козаччини, однак без сумніву, наслідують давніші зразки. Прикладом є дерев'яна ротонда в с. Угорці (Підгірне) біля Золочева та в Буську (Львівщина). Ці споруди з восьмигранною навою перекриті над усім простором єдиною банею, як і муровані середньовічні ротонди, збудовані з дерева, частково зводились на Поділлі, Покутті та й у центральній Україні (Стара Ягольниця, Стецева, Горохолин, Сухостав) у XVII-XVIII століттях, коли унія була поширена на правобережних землях [22].

Отже, наявність у вітчизняній архітектурі культових споруд у вигляді ротонд свідчить про помітний вплив великоморавських архітектурних традицій на наше муроване й дерев'яне будівництво. Церкви багатьох країн Центральної Європи, куди сягала візантійська місія з Моравії. З утвердженням і поширенням романського стилю, особливо з його експансією на сході у XI–XIII століть, тип культової центричної споруди був запроваджений на Русі, передовсім на південно-західних її землях надалі в XVII-XVIII століттях, набув розвитку в будівництві дерев'яних храмів Правобережжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровський Я. Ротонда, капище і дорога стародавнього Києва / Я. Боровський // *Отчий край '85*. – К.: Молодь, 1985. – С. 181-185.
2. Воронин Н.Н. Зодчество Смоленска XII-XIII веков / Н.Н. Воронин, П.А. Раппопорт. – Л.: Наука, 1979. –
3. Диба Ю. До проблеми графічної реконструкції церкви Іллі у княжому Галичі / Ю. Диба, В. Петрик // *Вісник Інституту «Укрзахідпроектреставрація»*. – Львів, 1999. – Ч. 10. – С. 15-26.
4. Диба Ю. Ротонда 961-962 років у межах найдавнішого городища на Старокиївській горі / Ю. Диба // *Записки НТШ. Праці Археологічної комісії*. – Львів, 1998. – Т. ССХХХV. – С. 524-558.
5. Иоаннисян О.М. Новые исследования одного из памятников галицкого зодчества XII века / О.М. Иоаннисян // *Советская археология*. – 1983. – №1. – С. 231-244.
6. Иоаннисян О.М. Храмы-ротонды в Древней руси / О.М. Иоаннисян // *Иерусалим в рксской культуре*. – М., 1994. – С. 100-147.
7. Иоаннисян О.М. Центрические постройки в галицком зодчестве XII века / О.М. Иоаннисян / *КСИА*. – 1982. – Вып.172. – с. 39-46.
8. Каргер М.К. Вновь открытые памятники Волинского зодчества XII-XIII веков / М.К. Каргер // *Ученые записки Ленинградского государственного университета*. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1958. – Вып. 252. – С. 3-33.
9. Каргер М.К. К истории галицкого зодчества / М.К. Каргер // *Краткие сообщения Института археологии АН СССР*. – М., 1976. – Вып. 146. – С. 53-59.
10. Каргер М.К. Основные итоги раскопок древнего Галича в 1955 году / М.К. Каргер // *Краткие сообщения Института археологии АН СССР*. – М., 1960. – Вып.81. – С. 70-71.
11. Кучинко М. Історія міста Володимира Волинського від найдавніших часів до середини XIX століття (у світлі соціотопографії) / М. Кучинко, Г. Охріменко, В. Петрович. – Луцьк, 2004. – 260 с.
12. Малевская М.В. Декоративные керамические плитки древнего Галича / М.В. Малевская, П.А. Раппопорт // *Slovenska archeologia*. – Bratislava, 1978. – XXV – I. – S. 87-98.
13. Мигитич І.Р. Архитектура Галицкой и Волынской земель XII-XIV веков в свете новых открытий / І.Р. Могытыч // *Архитектурное наследство*. – М., 1990. – №37. – с. 209-222.
14. Могитич І. Нариси архітектури української церкви / І. Могитич. – Львів, 1995. – 48 с.
15. Могитич І.Р. З історії міжслов'янських зв'язків у сфері ранньосередньовічної архітектури. Галицько-Волинська Русь та західні слов'яни X – XIII століть / І.Р. Могитич // *З історії міжслов'янських зв'язків*. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 22 – 25.
16. Могитич І.Р. Особливості техніки мурування і архітектурних форм Галицько-Волинського зодчества (X – XIV століть) / І.Р. Могитич, Р.І. Могитич // *Археологія*. – 1990. – №4. – С. 56-68.
17. Татищев В.Н. История Российская / В.Н. Татищев. – М.: Л., Наука, 1964. – Т. III.
18. Тимощук Б.А. Декоративные плитки XII-XIII веков из Василева / Б.А. Тимощук // *Краткие сообщения Института археологи АН СССР*. – М., 1969. – Вып. 120. – с. 112-113.
19. Томенчук Б. Олешківська Ротонда Археологія дерев'яних храмів Галицької землі XII-XIII століть / Б. Томенчук. – Івано-Франківськ, 166 с.
20. Фіголь М. Галицькі ротонди / М. Фіголь // *Галич і Галицька земля. Збірник наукових праць*. – Київ-Галич, 1998. – с. 135-140.
21. Ярема В. Кам'яні свідки місіонерської діяльності слов'янських апостолів / В. Ярема // *Православний вісник*. – 1971. – №1. – С. 28-32.
22. Ярема В. Українська християнська архітектура / Володимир Ярема // *Українське сакральне мистецтво: традиція, сучасність, перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 4–5 травня 1993)*. – Львів: Свічадо, 1994. – С. 61–68.

23. Kunysz F. *Premysł za Piastow i ksiazat Ruskich / A. Kunysz // Pradrieje Prienaysla.* – Rzeszow, 1976. – s. 64-66.
24. Pianowski Z. *Rotunda sw Mikolaja w Premyslu po badaniach archeologiczno-architekonicznych w latach 1996-1998.* – Z. Pianowski, M. Proksa. – Premysl, 1998. – 90 s.

*Роман Одрехівський
(Львів, Україна)*

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРНАМЕНТАЛЬНИХ МОТИВІВ САКРАЛЬНОГО РІЗЬБЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ

У статті на прикладах матеріалів експедиційних досліджень, проведених автором, показано велике історико-культурне значення орнаментальних мотивів сакрального різьблення Галичини.

Ключові слова: сакральне різьблення, орнаментальні мотиви, декор.

In the article on examples of materials of expedition studies conducted by the author, shows the great historical and cultural significance of ornamental motives the sacred thread of Galicia.

Key words: sacred carvings, ornamental motifs, decor.

У наш час, коли у великій кількості відновлюються, реставруються та створюються нові іконостаси у церквах, питання розуміння значення орнаментальних мотивів сакрального різьблення актуальне як ніколи. Проблемою історико-культурних особливостей у орнаментальних мотивах займалось багато дослідників. Це П. Герчанівська, М. Селівачов, Б. Рибаків, О. Хмельовський та багато інших. Однак низка аспектів цього питання вимагає значно глибшого дослідження. Зокрема, питання генези, історико-культурних особливостей орнаментальних мотивів тощо.

Орнаментальні мотиви сакрального різьблення в Галичині мають глибокі корені. Наприклад, поширений на межі XIX-XX ст. ялинковий орнамент був відомий на теренах України ще в період палеоліту [1, с. 64], тобто понад 14 тис. р. до н. е. Зберігся також орнаментований скіфський керамічний посуд з VI ст. до н. е., поверхню якого прикрашає орнамент, схожий на ялинковий. Інший посуд покриває декор з лінії трикутників. У середині трикутник прикрашає штрихований мотив сітки, схожий на той, що в XX ст. дослідники Гуцульщини назвали «ільчасте письмо» [2, Т. 1, с. 45]. Ялинковий орнамент та «ільчасте письмо» декорують, серед інших, низку предметів обстави інтер'єрів церков у Галичині.

Особливо запам'ятовується декор ялинковим орнаментом іконостасу церкви Благовіщення у с. Гребенів. Він декорує площину іконостаса під намісним ярусом, а також верхні частини площин, які фланкують празниковий ярус. Також прямолінійним ялинковим орнаментом декоровані окремі ділянки намісного ярусу іконостаса церкви Покрови Пресвятої Богородиці з м. Івано-Франківська (Княгинин). Варто зазначити, що у дослідницьких працях зафіксовані інші назви того ж самого орнаментального мотиву, який ми називаємо «ялинковий мотив». Так, А. Будзан називає його «смерічка» [3, с. 21], а М. Селівачов наводить назву такого мотиву з різних регіонів українських земель: «сосонка» (Бойківщина, Вінничина, Івано-Франківщина), «сосонці» (Полтавщина) [4, с. 187]. В усіх цих варіантах назви одного і того ж орнаменту рисунок представляє прямолінійний мотив, гілочки, «ялиночки», розташовані або з нахилом вверх, або униз.

Мотив, гуцульську назву якого ми запозичили у А. Будзана – «ільчасте письмо» – найчастіше зустрічаємо у декорі іконостасів та предметів церковної обстави, в основу оздобу яких взяті орнаментально-композиційні системи, запозичені з